

ДЗИЛЛИ ХÆЦЦÆ ДЗОРУЙНАГ НА УА, Е ЗУНДИ ФАРНÆЙ ГЪÆУАМА АЕНХÆСТ УА!..

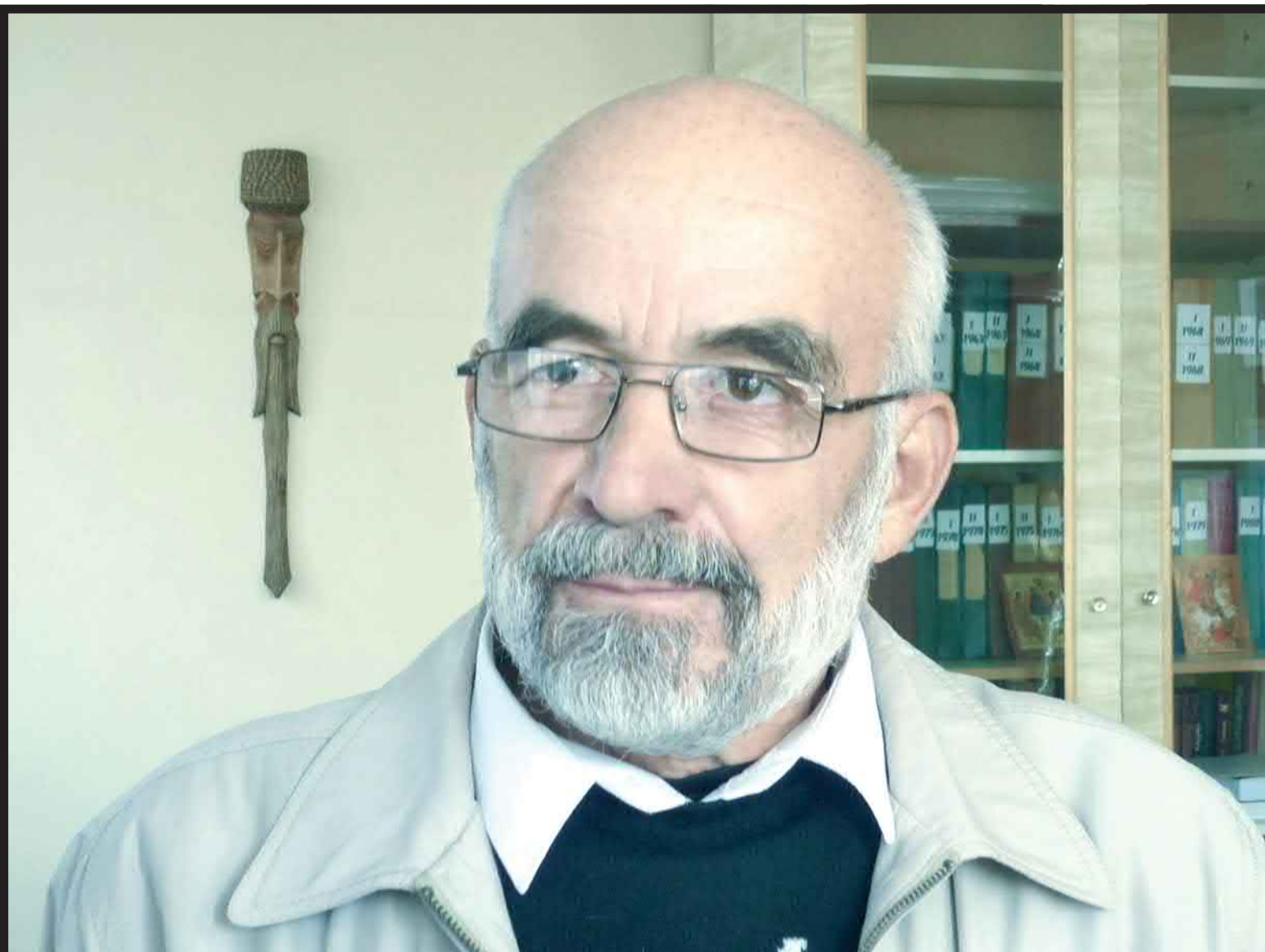
Номдзуд уруссаг финсæг Максим Горький (1868-1936) фæдзахста: «Финсун гъæуй хумæтæг æвзагæй, раст цума дæ уарзондæр хæлари, адæми хуæртæн сæ хуæздæрти хæццæ дзубанди кæнис, дæ гъуди кæронмæ нæма зæгъдзæнæ, уотемæй лæдæрд куд уай...» Аци дессаги арф гъудимæ гæсгæ нуриккон финсгутæ ку финсиуонцæ сæ уадзимистæ, уæд, æвæдзи, лæдæрдæр уиуонцæ дзиллæн...

Цæун райдæдта 1993 анзи мартъий

Дигорæ

№42 (821) 2021 анзи 20 ноябрь – геуæргобай мæйæ

Аргъ 1 туман

ÆХСАРГИН АДТÆЙ АМА АХСАРГИНÆЙ ФÆЦЦАРДÆЙ...

Æ уæлзæнхон цардæй 13 ноябри рахецæн æй **Хъодзати Мæхæмæти фурт Æхсар** – поэт, прозаик, публицист, æхсæнадон архайæг, Цæгат Иристони адæмон поэт. Аци уæззау хабарбæл Иристони рæстзæрдæ дзилли хъонц уоййасæбæл æгæрон æй, æма си æруагæс дæр нæ кæнуй, аци разгъди лæг не 'хсæн ке нæбал æй, некæдбал ин фегъосдзинан æ сабур, фал фæдар æма рæстбæл дзубанди. Уогæ нин ниуагъта æ дессаги уадзимистæ æма етæ фæлтæраей-фæлтæрма, æруагæс ни кæнуй, уодзæнæнцæ нæ райдзастдæр исонибонмæ рæствæндаггæнæг. Кæд ескæд æ номи аккаг адтæй, уæд Хъодзати Æхсар – æхсаргин адтæй æма æхсаргинæй фæццардæй. Еудадзугдæр тухстæй, Иристони æма нæ дзилли цардиуаги алцидæр федауцæ æма хиццæг куд уа, уобæл, – еудадзуг æвæллайгæй уобæл архайдта... Фал...

Æ уадзимистæй еуеми уотæ финста: «Сæйгæдонæ... Нур си дуккаг бон дæн... Мæ зæрдæ мæ тухсун кæнуй. Æрхун. Æртухстæй мæбæл сау тар меъгау. Æндеггæй дæр

мæмæ рохси цъирт некæцæй кастæй, ами ба – бустæгидæр. Цъеу къалатий куд бада, уой хузæн. Сæйгæдони алливарс тæзгъогæнæн бунæттæ, бæлæстæ, деденгутæ, къотæртæ. Дессаг. Цийнæдзийнадæ мин неци хæссуй, цардмæ нецæмæбал æнгъæлмæ кæсун. Æрхун, кæрон кæмæн нæййес, райдайæн кæмæн нæййес, уæхæн æнæкæрон æрхун.

Мæ фудæбæнттæ еугурæйдæр Иристони номбæл ке 'нцæ, уой неке лæдæруй... Еугурæбæл неке хъæртуй. Æхсæни гъуддæгутæ дæр кæнай, литератури дæр еститæ æзмæнтай, уæдта ма хæдзардзин, бийнонтæбæл æновуд лæг дæр уай... Куд зин æй, куд зин!

Дуердигæй мæ дорадзагъд бакодтонцæ: Ири мæститæ æма хæдзари аллибони тухст гъуддæгутæ.

Мæ уод ма æрдобæл хуæцуй...»

Æхсари аци зæрдрист сæгъæстæ ка бакæса, е, кæд имæ еуцæйбæрцæдæр рæстуоддзийнадæ уа, уæд сæ æ зæрдæмæ æнæ райсгæ нæ фæуодзæнæй. Уомæн æма, уæхуæдтæ 'й уинетæ, цæбæл тухстæй æма

цæй фæдбæл хъазауат кодта, уомæй æхецæн ку неци агурдта – е нæ, фал хъæбæр зæрдтагæй бæлдтæй, цæмæй нæ Иристони цардиуаги алцидæр уа æ бунати, федауцæй си тухгин уа нæ фидтæлтиккон æгъдауи рæсугъддзийнадæ, цæмæй нæ кæстæртæ, уой гъомусадæй хайгин уогæй, ирæзонцæ лæгигъæдгунæй, уонцæ нæ адæмæн æма нæ Фидибæстæн пайдахæссæг.

Хъодзати Æхсари уæлзæнхон цардвæндаг рахаста цуппар æма цуппаринсæй анземæй минкъий фулдæр. Етæ сæ бæрцæй бæргæ нæ 'нцæ. Уомæн æма сæйрагдæр æй, цæйбæрцæбæл фæрнгунаей сæ бацардæй: æ берæ лæгигъæдтæй сæ исфедаун кодта, адтæй адæмæн уодæнцойнæ æма фарнæхæссæг. Ирон лæги лæгдзийнадæ æцæгæй цæмæй æй, уой æ цардиуагæй æвдиста, адтæй си ирæзгæ фæлтæртæн фæнзуйнаг... Æ устурдæр бæлдитæй еу адтæй: «Йæ бонæй уа, йæ бонæй, цы барджын у, цы бонджын, кæй цард цæуы фæндонæй!..»

Хъодзати Æхсари туххæй номерæн æрмæг кæсетæ 3-æг фарсбæл.

АХСГИАГ ФАРСТА

МА БАУАДЗÆН ФÆККЕУН НÆ ЕУНÆГ ДИГОРОН ГАЗЕТ!..

Абони бабæй сумахмæ дзорæн, нæ Дигори дзиллæ. Уой дæр – нæ фуртухст æма фурзинæй!.. Нæ æвæлмонцдзийнадæй цийфæнди цæстингасæй ке кæсæн нæ цардарæзти æнæмæнгæ гъæугæ хабæрттæмæ, уой фæдбæл æй нæ абони гъенцъун! Уæхæн хабæрттæ берæ 'нцæ, фал нæ абони ба зæгъун фæндуй нæ еунæг дигорон газет «Дигори» уавæри туххæй.

Фæлтæраей – фæлтæрма нæ дзиллæ цæмæ бæлдтæнцæ, гъома, цæмæй нæмæ уа дигорон æвзагбæл мухури фæрæзнитæ. Еци ахсгиаг гъуддæг кæдæй-уæдæй арæзт ку æрцудæй, æма нæмæ ку фæззиндтæнцæ дигорон газет æма журнал, уæд еци агъазиу гъуддæг исаразгута рæстзæрдæй уотæ æнгъæл адтæнцæ, æма нæ дзиллæ сæ фарсмæ æмхузонæй æрбалæудзæнæнцæ, уодихуаси хузæн син хъазар уодзæнæнцæ газет дæр æма журнал дæр, фал...

Фæффудевгед æнцæ сæ еци нифсæй. Еума хатт бабæй нæ уодти æгудзæгдзийнадæ рабæрæг æй. Æндæр хузи ин зæгъæн нæййес, нæ газет æма журналмæ адæм ци цæстæ дарунцæ, уомæн. Нур цалдæр анзей дæргъи еци дзорæги уобæл дзорæн, æма, ка сæ рафинсуй æма кæсуй, уони нимæдзæ аллайаги минкъий æй. Зæгъæн, газет «Дигорæ» сæхе хъæппæресæй рафинстонцæ... 300-350 адæймаги. Гæрр, нæ маддæлон æвзаг Дигори дзиллæй фулдæрей нæ гъæуй?..

Берæ ибæл нæ дзорæн. Хъæбæр корæн нæ адæмæй: ма базийнадæ кæнетæ. Рафинсæтæ газет «Дигорæ»! Лæдæрæн æй, зин рæстæгутæ æркодтонцæ. Пенситæ дæр æма улупатæ дæр хъæбæр ниллæг æнцæ, марамæлай къæбæри фагæй уæлдай нæ 'нцæ. Фал нæ курухон хестæртæ, æвæдзи, дзæгъæли нæ зæгъиуонцæ: «Лæгъуз лæг æма лæгъуз догæ берæ нæ хæссунцæ!..» Фæдарæй ни æруагæс кæнуй – нæ цард фæххуæздæр уодзæнæй. Фал тæссаг æй, уæдмæ нæ еунæг дигорон газет æ ниллæг тиражмæ гæсгæ ку ни хæгонцæ. Баууæндæтæ, еци бæлах ку 'рцæуа, уæд æй нæуæгæй «райгас» кæнун хъæбæр зин исудзæнæй, мадта уомæй дæр тæссаг æй, æма æ кой фесæфдзæнæй æностæмæ...

Зонæн æй, аци æрмæг ка кæсуй, етæ газет есунцæ, фал корæн æма уи алкæдæр æй æ хеуæнттæн, æ синхæгтæн, е 'мкосгутæн нæ аци фæдздзурд бакæсун кæнæд лæмбунæг. Кæдимайди ба сæмæ багъари-дæ нæ катæй. Сумахæн ба, нæ еуæрдиун æмбæлттæ, арфæ кæнæн алкæдæр нæ фарсмæ ке айтæ, уой туххæй.

ЦÆГАТ ИРИСТОН АЛКÆДДÆР АДТÆЙ ÆМА УОДЗÆНÆЙ ЦÆМÆДЕССАГ БÆЛЦЦÆНТТÆН!

УÆХÆН ХАТДЗÆГМÆ ÆРЦУДÆНЦÆ, НÆ РЕПУБЛИКИ РАЗАМОНÆГ СЕРГЕЙ МЕНЯЙЛОÆН ФЕДЕРАЛОН ДЗИЛЛОН ХАБАРХÆССÆГ ФÆРÆЗНИТИ МИНÆВÆРТТИ ХÆЦЦÆ ЦИ ФЕМБÆЛД АДТÆЙ, УОЙ АРХАЙГУТÆ.

Нæ республикæ Сæргълæууæг æма Хецауади пресс-службæ куд игъосун кæнуй, уотемæй етæ нæмæ иссудæнцæ Цæгат-Кавказæг федералон зилди пресс-тури фæлгæти. Архайдтонцæ си агенттадæ «ТАСС»-и, «Россия сегодня»-ий, «Интерфакс»-и, «Российская газета»-ий, «Лента»-ий, «Мир 24»-ий, «Вокруг света»-ий, «Вояж»-и, «Ок!»-ий, «Русский пионер» æма «Gis-Meteo»-й минæвæрттæ.

Цæгат Иристони хæццæ базонгæ уни зæрдтæй иуазгутæ бабæрæг кодтонцæ Дзæуæгигъæуи зундгонд туристон бунæттæ, равгæ син фæцæй нæ республикæ

цæрæг адæмихæттити культурæ æма традицити хæццæ бæлвурддæр базонгæ унæн.

Уони хæццæ фембæлдæи рæстæг син Сергей Меняйло бæлвурдæй радзурдта республикæ социалон-экономикон райрæзти хæццæ баст гъуддæгуги туххæй. Уæдта ма уой дæр баханхæ кодта, æма Цæгат Кавкази цардарæст æма уавæртæ нæ бæсти æма фæсарæнти дзиллæн раст æма æнхæстæй бавдесун хъæбæр ахсигаг ке й, уой. Уой фæдбæл уотæ загъта:

– Цæгат Кавкази республикæтæй алкæддæр æхæрдигонау рæсугъд æй, алкæми дæр си цæруй хуарз адæм, дзæбæх æма

цæмæдессаг æнцæ сæ фидтæлтиккон æгъдæуттæ æма цардарæзти фæткитæ. Æма сумах пресс-тури хузæн мадзæлттæ ахсигаг æнцæ, цæмæй уе 'рмæгуги цæгат-кавказæг республикæти хуарздзийнæдти туххæй зæрдтагонæй финсайтæ. Уомæй сæмæ иннæ рауæнти цæрæг адæмти æргом æздахетæ, зæрдæмæдзæугæ син сæ кæнетæ. Фæндуй мæ, цæмæй нæ республикæмæ айдагъ уацхæсуги цæстæй ма ракæсайтæ, фал хумæтæг адæми цæстæй. Уæд фулдæр хабæрттæ базондзинæйтæ. Абони нæмæ фулдæр туристтæ цæун ке байдæдта, е ба уобæл дзорæг æй, æма бæлццæнттæн Иристон раздæр

куд адтæй, уотæ бабæй цæмæдессаг иссæй. Цæмæй еци гъæугæ гъуддæг изолдæр ирæза, уомæн ба ма никки хуæздæр фадуæттæ æнæмæнгæ искæндзинан...

Дууæ сахаттæй бæрцæ дзубанди цудæй туризми ирæзтбæл, инвестицион проекттæ æнхæст кæнунбæл. Республикæ Сæргълæууæг дзæуæппитæ равардта иуазуги фарстатæн, ци арæст æрцудæй, ци ма ес бакæнуинаг, уони туххæй æрхаста бæлвурд дæнцитæ. Сергей Меняйло куд радзурдта, уотемæй 2024 анзи искосдзæнæй «Мамисон»-и туристон комплекс, фиццаг туристти си исиуазæг кæндзæнæнцæ. Калаки гъæуи кæрони 2023 анзи фæззиндзæнæй ауигъд дууæ нади. Нерæнгæ бал рахецæн æнцæ конкурс исаразуни хæццæ баст гъуддæгугæ, иннæ анз ба аразгутæ бавналдзæнæнцæ аразæн куститæмæ. Исараздзæнæнцæ 14,9 километрей дæргъæн хуæнхон лыжитæбæл бурæн над, алли категори фусунæттæ байгон кæндзæнæнцæ 700 бунати.

Цæгат Кавкази федералон зилдбæл цуппар бони рахæссæг пресс-тур райдæдта 10 ноябри. Фиццагидæр бал æрцудæнцæ Цæгат Иристонмæ, идарддæр рандæ уодзæнæнцæ Мæхъæлмæ, Цæцæнмæ, Дагестанмæ. Аци балци исаразуни гъуддаги хъæппæрес равдиста Уæрæсей экономикон ирæзти Министрадæ æма агенттадæ «ТАСС». Æма аци мадзал гъæуама фæййагъаз уа Цæгат-Кавказæг федералон зилди социалон-экономикон ирæст равдесунæн, регионмæ туристти æргом раздахунæн.

Фембæлдæи рæстæг ци фарстатæбæл цудæй дзубанди, уони фæдбæл нæ зæрди ес хецæн æрмæгугæ бацæттæ кæнун æма, куд нисан кæнæн, уотемæй син бакæссæн уодзæнæй нæ газети хæстæгдæр номерти.

САБУРДЗИЙНАДИ НИСАНÆН

Терроризм æма экстремизми фæззиндтитæн нихкъуæрд дæттунуи нисани хæццæ нæ республикæ берæ ахедгæ мадзæлттæ арæст цæуы.

Аци анз Федералон Æдасдзийнади служби цæгатирстойнаг управлени æма нæ республикæ Сæргълæууæги размæ профилон къамис, Цæгат Иристон-Аланий мухур æма дзиллон коммуникацити Комитети хæццæ еумæ иснисан кодтонцæ сæрмагонд преми «Кæдзос арв». Æма си хуарзæнхгин кæндзæнæнцæ терроризм æма экстремизми зианхæссæг фæззиндтити туххæй, нæ республикæ дзиллон хабархæссæг фæрæзнитти косгутæ сæ аккаг æвæрæн хæссонцæ терроризм æма экстремизми фæззиндтитæн, нæ республикæ цæруги никки лæмбунæгдæрæй зонгæ кæнонцæ æ зианхæссæг фæстеугуги хæццæ, – загъта Фидарати Юрий.

Преми райсунбæл конкурси аци анз се 'сфæлдистадон куститæ балæвардтонцæ Национ телеинунадæ «Осетия-Иристон»-и, республикон газет «Се-

верная Осетия»-ий æма интернет сайт «Цæгат Кавказ-Медиа»-ий уацхæсугтæ. Уонæй премий къамис хуæздæрбæл банимадта Национ телеинунадæ «Осетия-Иристон»-и уацхæссæг Золойти Фатимин кинонивæ «Прививка от терроризма».

Æрæги, нæ республикæ мухур æма дзиллон коммуникацити Комитети сæрдар Фидарати Юрий кадгин уавæри конкурси диплом, номбæлдæргæ нисан æма æхцай преми равардта Золойти Фатимæн.

– Аци конкурс фиццаг хатт аразæн. Æма нæ фæндуй, цæмæй нæ республикæ еугур дзиллон хабархæссæг фæрæзнитти косгутæ сæ аккаг æвæрæн хæссонцæ терроризм æма экстремизми фæззиндтитæн, нæ республикæ цæруги никки лæмбунæгдæрæй зонгæ кæнонцæ æ зианхæссæг фæстеугуги хæццæ, – загъта Фидарати Юрий.

Нæ уацхæссæг

ЕВГЪУД ДЗАМАНТИ ФАРНÆ НИН ЕВГЪУДДЗИЙНАДÆ КУД НÆ ИСУА...

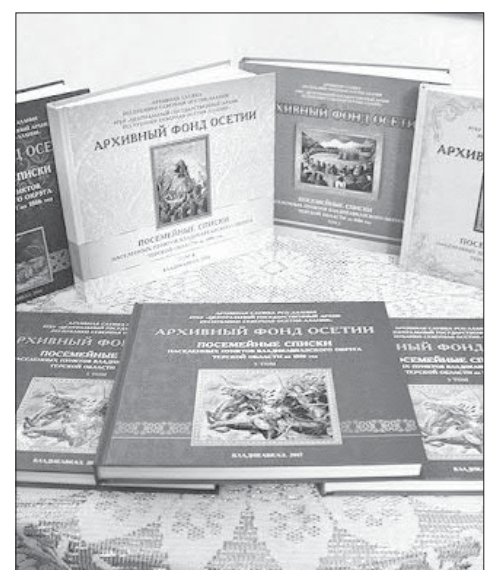
Дзæуæгигъæуи адтæй историй ахургæнуги æмбурд. Æргом хузи дзубанди кæнгæй, Дзæуæгигъæуи администраций ахуради управлений хецæу БАТÆРТИ Аслан педагогтæн бахаста фæндон историй ахургæнуги Форум Цæгат Иристони сæйраг сахару исаразун.

– Форуми рæстæги кæбæл æрдзубанди кæнæн, еци фæндæнттæ бахæссæн ес уæлдæр æмвæзадæмæ. Истории предметти ахурадæн ес устур гъомбæладон-патриотон ахедундзийнадæ. Куд зонæн, уотемæй историон архайгутæ ирæзгæ фæлтæрæн фæнзуйнаг æнцæ. Ахурадон пълани æма Иристони историй ахургæнæн киунугуги медеси туххæй уæмæ циуавæр гъудитæ исæвзурдæй, уой нæ базонун фæндуй, – загъта Батæри-фурт.

Фембæлдæи архайгутæ Иристони историй æма æхсæнадæзонунади ахуради фæдбæл сæмæ исæвзургæ гъудитæ раргом кодтонцæ.

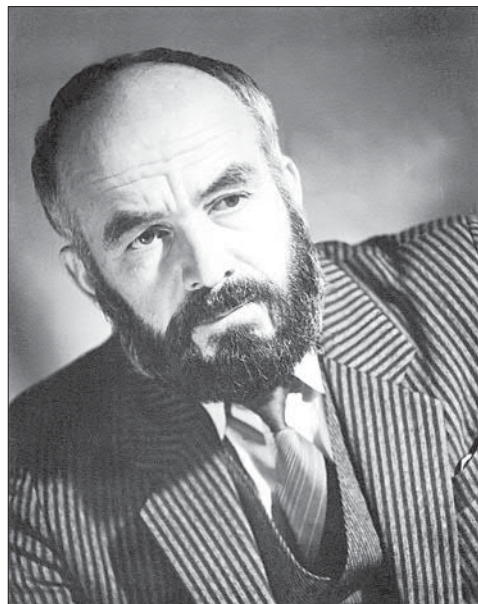
Зæгъæн, Джиоти Риммæ бахаста музейтæмæ цæунæн скъоладзаутæн абонемент бацæттæ кæнуни фæндæ (æнæ экспонатти хæццæ базонгæй историй ахурадæ лæгъуз цæуы). Устур ахургæнæн киунугугæ кæсун фæсæвæди ке нæ бафæндæуы, уой нимайгæй, æригон ахургæнугтæ бахастонцæ ахуради рæстæг цу-бурметражон роликтæ æма кинонивтæй пайда кæнуни фæндæ.

Уомæй уæлдай, дзубанди цудæй Иристони цæрæн бунæттæмæ экскурситæ аразунбæл, Еумæйаг паддзахадон фæлварæни нæуæгдзийнæдтæбæл æма олимпиадитæмæ цæттæкæнунадæбæл.

– Аци фембæлдæи арæст ке 'рцудæй, е мин æхцæуæн æй. Нæ ихæс æй, еумæйаг архайди фæрци историон ахурадæ уæлдæр кæпхæнмæ исесун. Æригон ахургæнугтæ сæ кустмæ устур æргом ке 'здахунцæ, уой туххæй си боз дæн. Хаст æрцудæй музейтæмæ цæуни, экскурситæ аразуни æма урокти фæсте æртасæн куст æнхæст кæнуни пайдайæг фæндитæ. Ахид Еумæйаг паддзахадон фæлварæнмæ цæттæ кæнуни рæстæг аци гъуддæгугтæ иронхуати байзайунцæ.

Æмбурди архайгутæ ке бахастонцæ, еугур еци фæндитæ нимад æрцудæнцæ, – загъта 11-аг астæукаг скъолай историй æма æхсæнадæзонунади ахургæнæг Дедегкати Заремæ.

Хъодзати Ахсар æма Агъузартти Саукуйæн нæ Исфæлдесæгæй, æвæдзи, уотæ нивондгонд адтæй, æма сæ карни нæдтæ æмвæртæ райеудагъ æнцæ. Уарзон синхонтæй дæр рацардæнцæ, уæдта исфæлди-стадон архайди дæр æмцæдесон адтæнцæ.

Саукуй, гъулæггагæн, 2013 анзи сентябри рацох æй æ уæлзæнхон цардæй. Нур ба æ размæ сæ 'носон дуйнемæ банæхстæр æй Хъодзати Ахсар... Ама, æруагæс ни кæнуй, кæрæдзæй хæццæ исæмбæлдзæнæнцæ дзæнти уодæнцойнæдæр рауæни...

Мæнæ дæлдæр ци æрмæг бакæсдзинайтæ, уой Саукуй ниффинста Ахсарбæл дæс æртинсæй анзи ку исæнхæст æй, уæд уой фæдбæл. Неци æйивддзийнæдтæ имæ хæссæн – уадзæ æма, куд финст æрцудæнцæ, уотемæй райгъусæнтæ, уомæн æма Ахсар дæр æма Саукуй дæр нæ зæрдити æнцæ æма æносмæ дæр уодзæнæнцæ цардæгас...

«БАЗУДТОН ИН Æ ХУАРЗ ÆМА Æ ЦАУД...»

Уæхæн гъуди Хъодзати Ахсар кæддæр е 'мдзæвгитæй еуеми загъта царди туххæй. Ама ин æ уодиконд ка зудта, етæ 'й балæдæрдзæнæнцæ: Ахсар цардæй цæмæйдæрти зæрдрохс кæд адтæй, уæддæр си берæ цæмæйдæрти ба зæрдрист дæр бавзурста. Хумæтæги нæ финста: «Фæсайды дæн – фæхъазыди мæ цард...»

Цæгат Иристони адæмон поэт, тæлмацгæнæг, публицист æма æхсæнадон косæг Хъодзати Мæхæмæти фурт Ахсар райгурдæй 1937 анзи Брути. Каст фæцæй астæуккаг скъола, Цæгат Иристони педагогон институт, Максим Горький номбæл литературон институти уæлдæр къурситæ. Куста Мæцутти астæуккаг скъолай ахургæнæгæй, Алагери райони газети уацхæссæгæй, радиои редакторæй. Адтæй Цæгат Иристони финсугти Цæдеси бæрзон секретарь, фæстæдæр ба – сæрдари хуæдæйæвæг. 1977 анзæй 2019 анзи уæнгæ разамунд лæвардта журнал «Мах дуг»-и коллективæн.

Ахсар æ исфæлдистадон фæллойнæй агъазиау æвæрæн бахаста нæ национ айиевадон литератури райрæзти гъуддæгæ. Нæ дзиллæ хестæрæй-кæстæрæй хъæбæр æхцæуæнæй исæмбæлиуонцæ æ поэзий, прози æма публицистики киунугтæбæл. А уадзимистæ тæлмацгонд æрцудæнцæ æндæр адæмти æвзæгтæмæ, мухур сæ кодтонцæ нæ Фидибæсти тæккæ номдзуддæр литературон-айиевадон журналтæ æма газеттæ. Хъодзай-фурт ма фескъуæлхтæй куд искурдиадæгин тæлмацгæнæг, уотæ дæр – ирон æвзæгмæ ратæлмац кодта уруссаг æма фæсарæйнаг классиктæй берети уадзимистæ.

Ахсар берæ хъауритæ бахарз кодта, Устур Фидибæстон тугъди цæхæри ка бастгæлдæй, Иристони еци поэтти æма прозаикти уадзимистæ æрæмбурд кæнунбæл, рауагъта сæ, «Хорзæй баззай, Ир», зæгъгæ, сæргонди хæццæ сæрмагонд киунугæй. Уойисæбæл æновудæй бахъиамæт кодта нæ номдзуд поэт Токати Алихани исфæлди-стадон бунтæ æрæмбурд кæнунбæл дæр, лæмбунæг сæ равзурста æма си исаразта киунугæ «Поэты мæсыг».

Хъодзати Ахсар абони не 'хсæн нæбал æй, зæгъгæ, уотид зæгъунæн дæр хъæбæр зин æй. Фал хъоцгæнæй дæр ни æруагæс кæнуй: айдагъ Иристони нæ, фал уомæй еуварсдæр æма берæ идарддæр рауæнти дæр æй ка зудта, уони зæрдити æностæмæ цæрдзæнæй æ рохс ном, имисдзæнæнцæ 'й куд искурдиадæгин поэт, куд дессаги рæсугъд, характер æма адæмуарзон адæймаг, уотæ...

СОМИГЪОН

Æ ФИДÆ Мæхæмæт Ахсарæн цæмæ бæлдтæй, уой рохс зæрдæй æ хæццæ æнæстуф дзæнетмæ фæххаста. Раги кæддæр, поэти нийергута Кæсæг-Балхъари горæт Терки ку цардæнцæ, уæд сæ еу хатт бæрæраг кодтан. Нард фингæбæл дзæбæх ку фæббадтан æма мæмæ дзурди барæ ку æрхаудтæй, уæд загътон:

– Дæ фуртæй сæрустур уо, Мæхæмæт. Ахсар раст лæгæй цæруй Дзæуæгигъæуи, дæ берæ хъиамæттæ нæ фæдзæдзæгъæл æнцæ. Синхонæн дæр, æмбалæн дæр – æцæг лæг.

Мæхæмæт неци исдзурдта, æ цæсгонбæл медбилхудт фæззиндтæй æма гъосæй лæудтæй. Фингæй ку исистадан, нæхстæрбæл ку иссан, уæд мæ размæ æрбацудæй, еуварсæмæ мæ ракодта æма сабур гъæлæси уагæй уотæ:

– Раст лæгæй цæруй ке загътай, е мæ зæрдæмæ фæццудæй. Хуарз финсæг æй, зæгъгæ, нæ загътай, искурдиадæгин поэт иннæ уæхæн, фал раст лæг! Уомæй бæрзонддæр æвæрд мæмæ неци ес – раст лæг. Райгурæ æма дæ цард раст лæгæй бакайæ – уомæй устурдæр амондмæ куд ма бæлла уодгоймаг. Ама кæд биццеуæй уотæ гъуди кæнис, уæд мæ зæрдæмæ дæ дзурдтæй ци рохс æрбакалдæй, уомæй ду дæр хайгин уо!

Уæдæй нурмæ берæ рæстæг райевгъудæй. Уæди биццеу Хъодзати Ахсарбæл абони дæс æма æртинсæй анзи исæнхæст æй, æ фидæй фæззæронддæр æй. Фал нæ фæззæронд æй еу гъуддæг: æвзонгæй, æригонæй куд раст адтæй, æ кари бонмæ дæр уотемæй байзадæй. А кæдзос зæрдæ нур дæр æхсæдарфау цæфсуй, рохс кæнуй дзиллити зæрдити талингæ къумтæ, æ уадзимисти ирдæй зиннунцæ – æ гъезæмæрттæ æма цийнитæ, æ ухеритæ æма медхурдохæнтæ, æ рист уоди æрхун æма æ мæтгæл медбилти худт. Поэти зæрдæ дæр фиди морæй фулдæр нæй, фал си цæйбæрцæ гъарæнгитæ, цæйбæрцæ игъæлдзæгдзийнæдæ, катæйтæ æма æнкъарддзийнæдæ римæхст æрцудæй, е адæймаги деси æфтауй. Деси æфтауй, Ахсар алкæбæл дæр куд хъæртуй, алке зинбæл дæр зæрдæй куд фæрресуй æма æ рист æ хурфи дзæвгарæ рæстæг куд фæххæссуй, еци æнахур медкатай. А финсти сайдæй неци ес, еугурæйдæр æфсарæй, уоди рæбуйнаг уедæгтæй, æнкъарæнтæй финст æрцæунцæ, æма куд гъæрзуй, куд фæккæуи, е идардмæ дæр фегъусуй, уой æнкъаруй адæймаги зунд, æстæфуй ин æ уоди уæлдæй дзæхст, æ содзгæ рист, æ содзгæ уарзт.

Æвæдзи, æцæг поэт иннетæй уомæн хецæн кæнуй æма æ устурзæрдæ ре-сагæдæр ке æй, уарзæгæдæр ке æй, æ еубæстон адæмбæл фулдæр ке сагъæс кæнуй, сæ уодаист гъæр син хуæздæр ке игъосуй, идардмæ сæ ке лæдæруй, е.

Цæйбæрцæ зонун Хъодзати поэти, алкæддæр фæууи æнкъард æма сагъæсæй идзæг, цума адæми мæтæ еугурæйдæр уобæл æнцайуй, е 'стур уаргъ ин е хæссуй.

Куд мадзора зиннуй, уотæ царди нæй: зонуй ходун дæр, гъазун дæр, æмгæртти æхсæн арахъ баниуазун дæр, адæймаги зæрдæмæ никкæсун дæр, цубурæй æй ку зæгъæн, уæдта, ке 'хсæн цæруй, уони цардæй цæрун. Фараст анзи еу хæдзари фæццардан, нæ зиан дæр, нæ цийнæ дæр еумæйаг адтæй, æма æз уæхæн Ахсар нæ зонун, е кæмæн нæ бакæстæреуæг кодта, уой хъиамæтæй хайгин ка нæ фæцæй. Адтæй уæхæн хабар дæр. Нæ турги зиан уогæй, хисти фингæбæл идзæг ка равардтайдæ, уæхæн кæстæр нæ фæцæй. Уæд Ахсар цайдан райста, урдуг ислæудтæй æма син сæ ниуазæнтæ арахъæй идзæг кодта. Иристони устурдæр поэттæй еу, зиангинтæн, æрцæуæг адæмæн еци хузи æгъдау ке лæвардта, е кедæрти зæрдæмæ нæ фæццудæй, æма ибæл гъаст бахастонцæ партией обкоммæ. Цæйбæрцæдæр рæстæг ку рацудæй, уæд имæ фæдзæдзурдта «гаузмæ» идеологий секретарь. Æвæдзи имæ гъæрæй дзорун нæ бандиудта, фал ин нидæн гъæлæси уагæй, уотæ бакодта: «Гъаст дæбæл æрбацудæй. Аруагæс дæр ми нæ кæнуй, фал, дан, ду, Иристони хуæздæр поэт, арахъæйдзæг цайдан дæ къохмæ райстай, бадти адæмæн ниуазæнтæй рæнгитæ уагътай». Ахсар æй идарддæр дзорун нæбал бауагъта: «Ама ди цæмæннæ æруагæс кæнуй, гæрр, ирон лæг ку дæ, ирон лæг ба кæддæриддæр æ зини сахат æ синхагбæл ку банцойнæ кæнуй. Урдуг лæудтæн – гъо, уæдта ма никкидæр лæудзæнæн. Аз уомæй сæрустур дæн!» «Коммунисти ном ку хæссис, нуртæккæ ба карз ниуæзти нимæ тох ку цæуи, дæу ба æхсæнади æгъдау ихалгæ ку фæуидтонцæ...» Ахсар мæстгунæй исистадæй: «Кæд нæ фидтæлти æгъдау растбæл нæ нимаис, уæд мæнæн аци уати неци кустаг ес», – загъта е, æма 'й дзоргæ ниууагъта. Айдагъ уомæй дæр бæрæг æй, Хъодзати поэтæн, ци уодиконд, куд æгъдаугин æй, ци зæрдиуагæ ес, е. Козбаудзийнæдæй е 'сæфт уинуй, хецæуадæн балигъстæ кæнун – æ цæсти синдзæ. Кæд абони уæнгæ адæмон поэти ном дæр уомæн нæ хæссуй, Къостай

преми аккаг дæр уомæн нæй? Нæмттæ райсунбæл е 'нгарæ финсугтæ хæлæф ку кодтонцæ, уæд сæмæ Ахсар ба еуварсæй кастæй æма æ меднимæр дзурдта: «Гъо, мæгурдæйрæгтæ, еци номбæл ку фæххуæст уайтæ, уæд хуæздæр финсун райдайзитайтæ, уæ искурдиадæбæл фулдæр бафтуйдзæнæй?» Аз ба мæхе-цæн уотæ фæгъгъуди кæнун: «Æвæдзи, Къоста абони ку цæридæ, уæд ин æхсини лæгтæ æхе номбæл преми дæр нæ радтиуонцæ, мах рæстæги финсæг нæй, нæ гъудибæл арази нæй, зæгъгæ. Раги дæр, нур дæр, царди айдæнæ -гъолаентæ, тæппитæ, нæ зæнхæ – æнæраст гъуддæгутæй – æмидзæг».

Ама еци æнæраст гъуддæгутæбæл – æ тох адæмон поэт (æндæр æй куд исхундæ уа?) Хъодзати Ахсарæн.

Поэти ном ка фæххæссуй, е алкæд поэт нæ фæууи. А зунд дæр, æ искурдиадæ дæр уойбæрцæ нæ фæккæрдунцæ, фал имæ уæддæр адæм ба еци номæй фæдзæзорунцæ æма уомæй æ суйни сæрбæл бæрзонддæр фæххуæцуй. Ахсарæн еци ном æ дæсниадæ æй, мади губунæй æй æ хæццæ рахаста æма ибæл æ зæрдæ еу усмæ дæр нæбал исæйивта.

Хæссуй дууæ номи – Ахсар æма Поэт. Фиццаг ном ин равардтонцæ æ еубæстон адæм, дуккаг ном ба бакуста æ зæрди цæхæрæй, æ уоди тæлæнæй – Поэт. Хъодзати Ахсар æма Поэт рæсугъд бадунцæ кæрæдзæбæл, рæсугъд федаунцæ æма дуйней фарнæ Иристонæн уæхæн амонд раттæд, еци дууæ номæмæй нæ адæм æностæмæ сомигъон куд уонцæ!

ХЪОДЗАТИ АХСАР, УÆДТА Е 'МБАЛ ФИНСУТÆ ХОДИ КАМАЛ (ГАЛЕУÆРДИГÆЙ) ÆМА ЦÆР-РУКЪАТИ ВАЛОДИ (РАХЕСÆРДИГÆЙ) ÆРИГОН КИУНУГÆКÆСГУТИ ХÆЦЦÆ (ФЕМБÆЛДИ).

ИРИСТОНИ УКРАИНАГ БАГЪАТÆР

ЮРЧЕНКО Иосиф

ДÆС æма фондзинсæй anzi исæнхæст æй Устур Фидибæстон тугъди архайæг, Намуси ордени æнхæст кавалер Юрченко Иосиф Лукьяни фурти райгурдбæл. Аци украинаг лæг кæд игургæ Воронежи облæсти ракодта, уæддæр, зæгъун æнгъезуй, æ царди зингæ-зингæдæр хай ба рарвиста Цæгат Иристони. Æ бийнонтæ ардæмæ исæфтудæнцæ евгъуд æноси 30-аг æнзти хуæздæр царди рауæн агоргæй (нæкæси, уой размæ кæми цардæнцæ, сæ еци гъæу хундтæй Голая, гъома, бæгънæг, æма си, æцæгæйдæр, уавæртæ хъæбæр æнæхиццæг адтæнцæ). Æрцардæнцæ Чиколай – уоми гъæугæрони гæдикустгæнæн заводи косгутæн ци цæрæнбунæттæ адтæй, уоми. Устур Фидибæстон тугъд ку райдæдта, уæд Иосиф фронтмæ дæр ардигæй рандæ 'й.

Иосифи æз дæр хуарз зудтон. Зонгæ ба 'й мæнæ кутемæй бакодтон. Цæветтонгæ, Чиколай астæуккаг скъолай ма ку ахур кодтон, уæд ахид финстон аллихузи æрмæгутæ газеттæмæ. Æма мæмæ газет «Коммунист»-и редакци, (уотæ худтонцæ Ирæфи æма Дигори районти еумæйаг газет) байхæс кодта, цæмæй бацæттæ кæнон æрмæгутæ Устур Фидибæстон тугъди архайгутæй ескæбæлти. Æцæг, баханхæ кодтонцæ сæрмагондæй, нури уæнгæ финст ке туххæй нæма 'рцудæй, уонæбæл. Еци хабар балæдæрун кодтон райони æфсæддон комиссариати. Æма мæмæ равардтонцæ цалдæр тугъдоней гæгъæдитæ. Мæ цæстингаси фæцæй Ниготи Безай гоймагон киунугæ. Фиццигидæр, æвæдзи, уомæ гæсгæ æма æ фурт Кими (рохсаг уæд – цардгъæуагæй цалдæр анзей размæ е 'цæг дуйнемæ бацудæй...) хæццæ еу къласи ахур кодтан, æма мин дессаг куд нæ адтайуонцæ æ фиди тугъдон хабæрттæ. Устур цæмæдесæй кастæн, уой туххæй папки ци документтæ адтæй, они, фал мæ уæлдай деси ба е бафтудта, æма Нигкой-фурти æ тугъдон æскъуæлтдзийнæдти туххæй бавдистонцæ, цæмæй ин лæвæрд æрцудæй Советон Цæдеси Бæгъатæри ном. Цалдæр инстанций еци курдиадæбæл исарази 'нцæ, фал кæцидæри ба цæмæдæр гæсгæ банимадтонцæ, гъома, орден дæр æ фагæ 'й, зæгъгæ. Уæддæр мин

лæдæрд адтæй æма нур дæр фæдарæй мæ бон зæгъун æй – е фудæнæн гъуддаг адтæй. Курдиати куд финст æй, уомæ гæсгæ не 'мзæнхон æцæгæйдæр адтæй Бæгъатæри номи аккаг. Фал...

Уогæ е сæрмагонд дзубандий хабар æй, абони ба мæ зæгъуйнаг æндæр æй. Цæветтонгæ, еци документтæмæ ку 'ркастæн, уæд бацийнæ кодтон: устур дессаги æрмæгбæл исцурæвæрæ дæн!.. Æма куд нæ бацийнæ кодтайнæ – уæди уæнгæ неке зудта, Безайæн æ еци тугъдон хабæрттæ, æхуæдæг дæр сæ, мæнмæ гæсгæ, некæд иской кодта.

Ратагъд кодтон Ирæфи гæдипромхæдзарадæмæ – Беза уæд уоми директорæй куста. Хуарз мæ зудта, бацийнæ мæбæл кодта. Мæ цуди сæр ин ку балæдæрун кодтон, уæд мин уотæ загъта:

– Бæргæ дæ лæдæрун æма дæ курдиадæбæл бæргæ исарази уинæ, фал мæ ду дæр балæдæрæ: раст нæ уодзæнæй, мæн туххæй ма ду дæр ку ниффинсай, уæд. Мæнæ нуртæккæ дæ хуæдразмæ мæмæ Кертанти Тæхир адтæй (уæд е райони газети редакций куста. – С.Э.). Е дæр мæбæл финсуинаг æй, æма еу æрмæг фагæ 'й. Æгæр берæ нæ федауй, уæлдайдæр ба ма хецау ке дæн, уомæ гæсгæ дæр... Уой бæсти дин æндæр лæги байамондзæнæн – Иосиф Юрченко. Махмæ косуй. Дессаги лæг æй, хуæрзæгъдау, мадта косунмæ дæр лæгигъæдгун. Тугъдон хуæрзеугутæ дæр имæ берæ ес...

Ци гæнæн ма мин адтæй. Базонгæ дæн Иосифи хæццæ. Сæхемæ мæ бахудта, гъома, уоми сабурæй радзубанди кæндзинан. Æма ци хуæрзæфснайд уати бадтан, уордæмæ æ пиджак хуæрзеугути хæццæ ку рахаста, деси ба уæд бафтудтæн. Æ хуæрзеугути 'хсæн æрттивтонцæ... Намуси æртæ къæпхæней орденæ. Уой рауингæй, куддæр фæккъæх дæн. Иосиф тугъдон лæг ке адтæй, тугъдон хуæрзеугутæ имæ ке ес, уой беретæ зудтонцæ, фал уæхæн бæгъатæр æй, уой ба некæд неке фегъуста...

Æфсæрми си кодтон æма ма 'й цæмæйдæрти рафарстон. Уой фæсте ба нæуæгæй бамедæг дæн æфсæддон комиссариати. Гъема уоми ба гъуддаг рабæлвурд æй. Цæветтонгæ, тугъди рæстæги Иосиф

– Юрченко ба немучæн хуарз «сехуар» æрцæттæ кодта æма æ зæрдæ уомæй игъæлдзæг æй, – исдзурдта борхелæ цъæхцæстæ лæхъуæн.

Сæ еугур дæр ниххудтæнцæ. Юрченко æ дзубанди идарддæр кодта:

– Уой мæнæ, немучаг танкитæ нæмæ «иуазæгути» ку 'рбацæуонцæ, уæд базондзинайтæ, мæ «сехуар» син куд ниттадæй, уой.

Уæрмæ саперти къæл-къæлæй байдзаг æй. Роти командири æрвист æфсæддон сæмæ куд фæммедæг æй, уой лæдæргæ дæр нæ бакодтонцæ. Фал æй ку рауидтонцæ, уæд фæгъгъос æнцæ.

– Уæ бонтæ хуарз, æмбæлттæ! – салам син равардта, уæдта саперти уотæ ка байгæлдзæг кодта, уомæн загъта, роти командир дæ агоруй, зæгъгæ.

Уой блиндажи ма адтæй никкидæр цалдæр адæймаги æма картæмæ кастæнцæ.

– Æмбал командир! Кæстæр сержант Юрченко дæ бардзурдмæ гæсгæ фæззиндтæй!

Роти командир Тибенков æй бакодта е стъоли размæ æма ин хабар радзурдта. Цæветтонгæ, гъудæй немучаг раззаг гæуайкæнуинадæ исбæрæг кæнун, уæдта немуч ци нæуæг минитæ æвæрун байдæдтонцæ, уонæй аци 'хсæвæ еу къуар «радавун». Ахсгиаг ихæс æрæвардтонцæ Юрченко размæ, æма е фæдарæй дзуапп равардта:

– Бардзурд исæнхæст кæндзæнæн!..

Юрченкоæн æ хæццæ ма рарвиста цуппар тугъдони.

Æхсæвæ æ сау пæлæз зæнхæбæл ку æрæвардта, раст еци афони рараст æнцæ сæ балций Юрченко æма е 'мбæлттæ. Рацудæй еу сахат... Дуккаг... Æртиккаг... Фал Юрченко æма е 'мбæлттæ нæ зиннунцæ. Ци фæцæнцæ? Кæд, мийаг, немучи амæттаг бацæнцæ? Нæ, уомæн уæн нæйес. Юрченко уæхæн тугъдон нæй, æма æхе æнæ хъип-сунæй уацари бауадза райсун.

– Уартæ 'нцæ! – æваст исдзурдта кадæр.

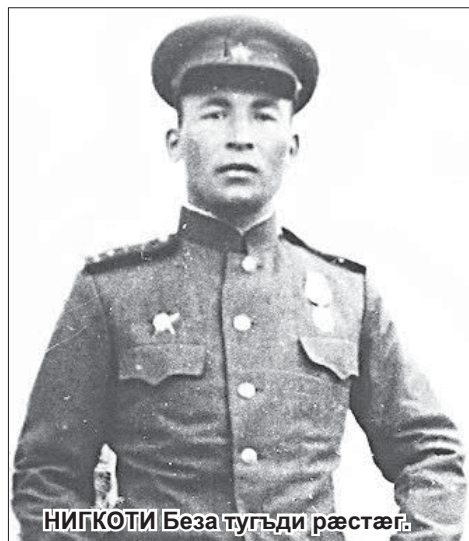
Акьоппи сæрмæ æ ходгæ цæсгони хæццæ фæззиндтæй Юрченко, æ фарсæмæ е 'мбæлттæ, уотемæй.

Цалдæр минуттæй фæсте Юрченко лæудтæй командири рази. Лæмбунæг ин æрдзурдта фашистти фæдæртти туххæй. Равардта имæ нæуæг хузи конд немучаг минитæ.

– Арфæ дин кæнун, бардзурд уотæ æнтæстгинæй ке исæнхæст кодтай, уой туххæй, æмбал Юрченко, – загъта командир.

Уæхæн арфитæ еу æма дууæ хатти нæ райста гвардион Юрченко Иосиф Лукьяни фурт.

Уолæфунуи рæстæг имисуйнæгтæ дæр куд нæ фæззиннунцæ... 1941 анз. 22 июнь... Некæд си феронх уодзæнæй еци бон... Хори рохситæй идзаг бони арви карз цæфау уæд ниддæлæлæй кодта æнæгъæнæ бæстæбæл дæр сау хабар – фашистон Германий æфсæдтæ гадзирахаттæй æрбалæбурдтонцæ нæ Фидибæстæмæ... Райдæдта тугъд... Куд æнæгъæнæ бæсти, уотæ Иристони гъæутæ дæр кунæг кæнун райдæдтонцæ нæлгоймагæй, нæ адæми хуæздæр хъæболтæ цудæнцæ райгурæн зæнхæ цъамар знагæй багъæуай кæнунмæ. Иосиф дæр бæргæ тундзтæй фронтмæ, фал ин æфсæддон комиссариати балæдæрун кæниунцæ: бабухсæ бал, дæу рæстæг дæр æрхъæртдзæнæй.

НИГКОТИ Беза тугъди рæстæг.

Юрченкоæн æцæгæйдæр исаккаг кодтонцæ еци æртæ ордени, фал си уæд еунæг райста. Иннетæ ба 'й берæ æнзти дæргъи «фæйагурдтонцæ» æма, æ хæццæ ку базонгæ дæн, уомæй еуцæйбæрцæдæр раздæр ибæл исæмбалдæнцæ. Фал еци хабар некæмæн иской кодта...

Цидæр адтæй, уæддæр ниффинстон устур æрмæг, исхудтон æй «Иосифи хуæрзеугутæ», мухургонд æрцудæй райони газет «Коммунист»-и, уæдта республикон газет «Рæстдзинад»-и дæр. Абони ба 'й бакæсетæ сумах дæр.

ИОСИФИ ХУÆРЗЕУГУТÆ

Цалдæрæмæй уæрми бадтæнцæ. Еу-етæ, сæ ихæслæвæрд исæнхæст кæнуни фæсте, сæ фæллад уагътонцæ, иннетæ ба финстæгутæ финстонцæ. Тамакуй хъуæцæ, мегъи хуæн, пеци сæрмæ лæудтæй. Тугъдонтæй алкедæр æхе гъудитæ кодта. Фал æваст сабурдзийнадæ фехалдта, къуми ци биццеу хустæй, е. Кæстæр сержант е 'мбæлттæмæ æ цæстæ рахаста, уæдта, æ ходæ зæнхæбæл æрцæвгæй, фæгъгъæр кодта:

– Гъæйтт, лæхъуæнтæ, цæбæл ниммæтæл айтæ?! Уæ сум-сум мин мæ зæрдæ унгæг кæнуй. Васькæ, дæ баян æрбайсай, – æз ба уин уæ сагъæстæ фæссорон.

Уæдмæ иннетæ дæр сæ хуссæнтæй рабадтæнцæ.

Уæдмæ, 1941 анзи фæззæгъи, Иосиф-мæ фæдзæрдтонцæ тугъдмæ.

– Фæндараст, мæ биццеу! Макæд нихатир кæнæ нæ сабур цард фехалæгæн. Дæхе дæр гъæуай кæнæ, – дзурдта æ фæсте æ мадæ.

– Ма тæрсæ, мæ хъазар мадæ. Мæ сæрмæ тарстдзийнадæ некæд æрхæсдзæнæн. Нæ фæгадæ кæндзæнæн дæ уорс сæр, мæ Райгурæн бæстæ.

Æ мадæн ма фæстаг хъури никкодта Иосиф æма параст æй тогкæлæн тугъдмæ. Параст æй, цæмæй фæстæмæ уæлахезонæй исæздæха. Параст æй, цæмæй карз, æгъатир тугъди бæгъатæрæй багъæуай кæна Райгурæн бæсти сæребарæдзийнадæ. Æ дзурдæн хæцау разиндтæй Иосиф, æ ардбахуæрд сæрæнæй исæнхæст кодта. Сапер уогæй, е 'фсæддон арæхстдзийнадæ æма бæгъатæрдзийнадæй фæнзуйнаг адтæй иннетæн дæр. Цал æма цал хатти фæскъуæлхтæй бардзурдтæ æнхæст кæнгæй.

Сæхемæ ку исæздахтæй, уæд ибæл хъæбæр бацинæ кодтонцæ е 'мгъæукæгтæ, уæлдай æхцæуæн ба син е адтæй, æма æ реубæл уотæ берæ хуæрзеугутæ ке 'рттивтонцæ, е – Намуси æртиккаг къæпхæни орден, майдантæ «Берлин байсуни туххæй», «Кавказ исуæгдæ кæнуни туххæй», «Варшавæ исуæгдæ кæнуни туххæй», «Бæгъатæрдзийнади туххæй», дууæ майдани «Тугъдон æскъуæлхтдзийнадæти туххæй». Уой хæццæ ма имæ адтæй Уæллагдæр Сæйрагкомандæгæнæги арфи гæгъæдитæ, сахартæ Ландберг, Мезеритц, Швибус, Цюллихау, Гнезен, Берлин æма æндæрти есгæй бæгъатæрдзийнадæ ке равдисти, уой туххæй.

Уонæй алкæбæл дæр си, гъома, цæй фæдбæл ин лæвæрд æрцудæнцæ, уой туххæй берæ æма бæлвурдæй æнхæзуй ниффинсун. Фал нин нуртæккæ уæхæн фæдуат нæйис, уомæ гæсгæ æз радзордзæнæн айдагдæр æ Намуси орденити туххæй. Мæнæ раздæр куд загътон, уотемæй тугъд ма ку цудæй, уæд ин еци хуæрзеуæги дуккаг æма фиццæг къæпхæнти ордентæ дæр бæргæ исаккаг кодтонцæ, фал ибæл æ афони ба нæ исæмбалдæнцæ – тугъди æмæнтъерити уотæ дæр рауайдæ... Сæ аккаг æцæгæй дæр ке адтæй, уобæл дзорæг æнцæ æ тугъдон хабæрттæ...

...Карз тогкæлæн тугъд байеудагъ æй. Тох цудæй цæугæдон Вислæбæл. Советон Æфсади размæмпурсти аци устур дон адтæй дæгъæли хузæн Одермæ, уæдта Берлинмæ. Уомæ гæсгæ фашистæ еугур хъауритæй дæр архайдтонцæ аци фæдар нæ раттунбæл. Дони хорнигулæн билгæрон аразтонцæ аллихузи фæдæрттæ.

Вислæмæ бампурсунмæ алцидæр цæттæ адтæй. Амунд рæстæги зæнхæ низмалдæй, нæ дзармадзæнтæ æма «катюшити» гъæргæй. Висли уæлцъарæ райдзæг æй бæлæгътæ æма паромтæй.

Авиаци æма артиллерий агъазæй не 'фсæддонтæн бантæстæй хорнигулæн билгæронмæ байервæзун. Фал немуд æндæр рауæнтæй æрбагæлстонцæ нæуæг тухтæ. Байеудагъ æй тогкæлæн тугъд. Фал немудæн нæ бантæстæй махонти Вислæмæ рагæлдзун. Е нæ, фал ма сæ махонтæ сæхуæдтæ сорун райдæдтонцæ Одермæ. Фал сæ хæццæ нæбал адтæй бæгъатæр сапер Иосиф Юрченко. Вислæбæл тохи фæццæф æй æма бахуæдтæй æфсæддон сæйгæдонæмæ. Уордæмæ Иосифмæ æрбайгъустæй цийни хабар: лæвæрд ин æрцудæй Намуси æртиккаг къæпхæни орден. Е адтæй 1944 анзи 15 август.

Юрченко берæ нæ фæцæй госпитæли. Куддæр æй уордигæй рафинстонцæ, уотæ бабæй нæуæгæй балæудтæй е 'фсæддон хайи. Æма архайдта цæугæдон Одербæл тохи. Дæлхайади командир иссæй Вислæбæл тохи фæсте. Уæд ин

лæвæрд æрцудæй кæстæр сержанти цин дæр.

Вислæмæ рацæуæни сæ размæ адтæй еу къанау. Æ сæрти адтæй хæцæнгæнгæ хед. Фал ибæл æфсæдтæ бацæун не 'ндиудтонцæ, кæд, дан ин, немуд æ буни минитæ байвардтонцæ, зæгъгæ. Уæд роти командир фæдзæрдта Юрченко, æма ин байхæс кодта гъуддаг исбæрæг кæнун.

Хедмæ бацæун хъæбæр зин адтæй. Немуд æй фæйнердигæй дзармадзæнтæй æхстонцæ. Нæмгута æма бомбити скъудтæй гъостæ къуру кодтонцæ. Юрченко æма е 'мбæлттæн бантæстæй хедмæ байервæзун. Куд базудтонцæ, уотемæй си минитæ нæ разиндтæй. Одер ист æрцудæй 1945 анзи 3 феврал. Разæй – Берлин. Æртинсæй километри ма, уæдта Советон Æфсад балæудзæнæй фашистон лæгсирдти лæгæти.

Берлини алфамбулай немудæг фашистæ æрæмбурд кодтонцæ сæ фæстаг тухтæ. Ами бабæй бæгъатæр сапер Юрченко багъудæй дæсидзийнадæ равдесун. Немуд алли хæдзарæ, алли уæрмæ, алли зæнхи гæппæлæй дæр гъавтонцæ æнæбасæтгæ фæдар исаразун. Гъæунгтæ – минæгонд. Е устур цæлхдортæ æвардта не 'фсæдти размæмпурстæн.

Юрченко æн бабарæ кодтонцæ ахсигæ ихæслæвæрд: гъæуама е 'фсæддонти хæццæ рандæ адтайдæ æсгæрсти, искæдзос кодтайдæ над сæ ротæн немуди къилдунмæ нимпурсунæн. Юрченко бабæй е 'фсæддонти хæццæ фæскъуæлхтæй. Фæстæмæ ку 'рбаздахтæй, уæд имæ роти командир Тибенков фæдзæрдта:

– Командæкæнунади бардзурд æнтæстгинæй ке исæнхæст кодтай æма хъæбæр хъазар бæрæггæнæнтæ ке 'рбахастай, уой туххæй дин лæвæрд цæуй Намуси орденити фиццæг къæпхæн. А дууæ бони æй райсдзæнæн.

Фал уойисæбæл тагъд ибæл не 'сæмбалдæй æ еци хуæрзеуæг, – уой ин раттунити туххæй ССР Цæдеси Сæйраг Совети Президиуми Указ рацудæй 1946 анзи 15 май. Есгæ ба, уой дæр æма æ хæццæ ба ма дуккаг къæпхæни орден ракодта, тугъд ку фæцæй, уæд уомæй зингæ фæстæдæр.

Фæстугъд Иосиф исæздахтæй Чиколамæ æма бабæй райдæдта косун Ирæфи гъæдипромхæдзаради, кодта си аллихузон куститæ – гъæдикустгæнæгæй,

Полный кавалер ордена Славы ЮРЧЕНКО

бæхтæрæгæй... Куд сабур æма æгъдаугин лæг, уотæ алли куст дæр æнхæст кодта тæккæ хуæздæр хузи, некæд неци байагурдта æхецæн, гъома, æз фронтвик дæн, зæгъгæ, цубурдзурдæй, æ фæллойнæ æма уодихаттæй дæр Иосиф адтæй еугурæмæн дæр фæнзуйнаг.

...Гъе уотемæй цудæнцæ рæстæгута, Иосиф кодта æ царди, æ бийнonti хабæрттæ. Тугъд идардæй-идарддæр кодта, æма уой хабæрттæ, Иосиф кæд æримисидæ, уæддæр хаттæй-хатт. Фал цæмæй зудта уой, æма ин етæ нæуæгæй «рахъел» уодзæнæнцæ. Еу бон имæ ку фæдзæдзориуонцæ æфсæддон комиссариатмæ. «Цума ми ци кæнунцæ? Цæмæн мæ агорунцæ?» – гъудити ранигулдæй Иосиф. Цæмæй æй зудта, цуавæр цийни хабар имæ æнгъæлмæ кæсуй, уой.

Æфсæддон комиссари уатмæ куддæр бахизтæй, уотæ æ размæ исистадæй еу æнæзонгæ афицер æма ин æ къох райсгæй загъта:

– Арфæ дин кæнæн, æмбал Юрченко, паддзахадон устур хуæрзеуæг дин ке исаккаг кодтонцæ, уой туххæй.

Æма бæгъатæр тугъдони реубæл Намуси æртиккаг къæпхæни орденити фарсмæ æрбунат кодтонцæ Намуси дуккаг æма фиццæг къæпхæнти ордентæ... Уотемæй Иосиф Юрченко иссæй аци цитгин хуæрзеуæги æнхæст кавалер.

ÆХСАРГИН ТУГЪДОНИ «УАЙДЗÆФ» МИН УÆДДÆР ÆХЦÆУÆН АДТÆЙ

Æз ба уæдмæ каст фæдтæн Чиколай астæуккаг скъола æма идарддæр ахур кæнунмæ рандæ дæн Ростови паддзахадон университетти журналистики хайадæмæ. Еу сæрдигон каникулти нæхемæ иссæугæй мæ бафæндадтæй Иосифи бабæрæг кæнун. Фæццудтæн сæмæ, æма... Æнгъæл адтæн, нæ фæууиндæ нæ кæрæдзæмæн дæр æхцæуæн уодзæнæй, фал зæронд лæг хъæбæр бостæ хузæй уайдзæфтæ кæнунмæ фæцæй:

– Хъæбæр мæстгун дæмæ дæн...

– Цæмæн?.. Уанæбæрæг дин ци ракодтон уæхæн мæстагæй?..

– Дæу фудæй мæ æнцæд нæбал уадзунцæ...

– Гъома, куд?

– Нури уæнгæ мæхецæн сабурæй цардтæн æма кустон. Ду мæбæл газети ку ниффинстай, уæдæй фæстæмæ ба мæ сæ разæй искодтонцæ – уæд еу æмбурдмæ, уæд иннæ гъуддагмæ мæ еудадзуг агорунцæ. Лæдæрун æй, е дæр гъæуи кæстæрти гъомбæладæн. Фал, мæнæй уæлдай ма гъæуи берæ ветерантæ ес, æма уонæй дæр ходуйнаг æй. Уони тугъдон хъиамæттæ дæр минкыйдæр нæ 'нцæ... Нæ хъиамæт еу адтæй æма алкæмæн дæр æмхузон аргъ кæнун гъæуи...

Иосифи уайдзæф мин фиццæг зин куд

нæ фæккастайдæ, фал уомæй ци зæгъуйнаг адтæй, уой ку ниттергади кодтон, уæдта æхцæуæн фæстадæй – æгайтима мæ фæрци адæм базудтонцæ аци хуæдæфсармæ лæги тугъдон бæгъатæрдзийнади хабæрттæ. Никки æхцæуæн ба ма мин е адтæй, æма мæ еци æрмæги фæдбæл фæллимæн æнцæ Иосиф æма мæ фидæ – е дæр тугъдон лæг.

Иосиф уæд ци гъуди зæгъта, уомæ гæсгæ ба мæ уотæ зæгъун фæндуй, æма уой, уæдта уой хузæн ка гъуди кодта æма кæнуй, уони абони кадæртæ ку фæнзиуонцæ, уæд евгъуд тугъди хабæрттæмæ адæми, уæлдайдæр ба кæстæрти цæстингас фæдауцæдæр уидæ...

Еугур еци хабæрттæ хумæтæги нæ æримистон. Абони Беца дæр æма Иосиф дæр не 'хсæн нæбал æнцæ. Æма си козбау некæмæн кæнæн. Фал гъæуама зонæн, нæ зæрдæбæл сæ дарæн, дæнцæн сæ хæссæн, цæмæй фæлтæрæй-фæлтæрмæ дзиллитæ зононцæ, еци дууæ лæги, уæдта уони хузæн тугъдон адæм куд хуæдæфсармæ адтæнцæ, гъæуанæ-гъæуа сæхе иннетæй уæлдæр кенæ дессагдæр куд нæ кодтонцæ. Кедæрти хузæн уæхæн гъуддæгутæ сæ сæрмæ нæ хастонцæ...

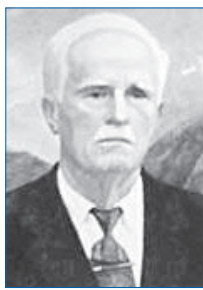
Берæ æнзти дæргъи Иосиф Юрченко фæфæллойнæ кодта Ирæфи гъæдикустгæнæн кустуати, уотемæй 1967 анзи рацудæй пенсий. Сабургай кодта æ царди хабæрттæ. Æвæдзи, æ царди кæронмæ дæр æ уарзон гъæубæстæ нецæбæл байивтайдæ, фал æй æ хуæнтæ – етæ ба уæд цардæнцæ Ростови – рацо нæхе размæ, зæгъгæ, нæбал уагътонцæ, æма, кæд æй хъæбæр нæ фæндадтæй, уæддæр ин æ цæрæнбунат æйивгæ рауадæй. Æрцардæй æ цæуæтмæ Ростови. Карæ, тугъди гъезæмæрттæ дæр сæ кæнон кодтонцæ, æма 1987 анзи 1 октябри Иосиф Юрченко æ уæлзæнхон цардæй рацох æй. Е 'носон бунат иссæй еци сахари Намуси Аллейæ. Иристони дæр иронх нæ 'нцæ æ рохс ном, æ берæ æскъуæлхтдзийнæдтæ, абони дæр ма 'й имисунцæ, æ рохс ном ин алкæддæр иссерунцæ... Раздæр кæми цардæй, еци цæрæнбунат нур хецæн гъæу иссæй, хуннуй Советон. Æма ами астæуккаг скъола абони хæссуй Иосиф Юрченко ном, уордæмæ тæккæ бацæуни азгъунсти фарсбæл фарæ æвæрд æрцудæй номерæн къæйдор, æ хузæгонд ибæл, уотемæй...

Арфиаг гъуддаг æй е, æма æгайтима нæ дзиллæ уойисæбæл цитгин кæнунцæ, хеунæй-хеундæр нин ка иссæй, нæ еци украинаг бæгъатæри...

САКЪИТИ Эльбрус

«ЕГО ТВОРЧЕСТВО – БОЛЬШОЙ ШАГ ВПЕРЕД В ХУДОЖЕСТВЕННОМ РАЗВИТИИ ОСЕТИНСКОГО НАРОДА...»

**ДЗАГУРОВ
Губади,**

(1888-1979)

ученый осетиновед,
фольклорист,
профессор.

2. Года точно не помню, помню только, что это было после восстановления Советской власти в 1920 или 1921 году. Георгий нигде не работал: он отощал и был плохо одет. Худой и плохо одетый, он обращал на себя общее внимание всех тех, кто его знал и любил, ценил его, как талантливого поэта. И тогда ОсОНО выделил из своих весьма скромных средств какую-то сумму, чтобы приобрести для него новую черкеску. Был куплен отрез дагестанского, тогда ходкого и дорогого, сукна. Отрез был ему вручен с тем, чтобы он заказал себе черкеску, но черкески он себе не заказал, а прямым ходом отправился на базар и продал его. На вырученные деньги, как он потом признавался нам, прежде всего сытно пообедал, утолил свой голод, а на остаток он прожил какое-то время, не ломая себе голову тяжелой думой о том, на что он просуществовал завтрашний день.

3. Это было в 1919 году; этот год был самым мрачным годом в жизни всей Осетии, а в особенности Дигории. Белые бесчинствовали, виселицы стояли на площадях Владикавказа и всех сел Осетии. Широкая сеть осетинских начальных школ и высших начальных училищ, которой Осетия была покрыта при Терской Народной Республике, подверглась полному разгрому в первые же дни белой власти на Тереке. Была восстановлена Терская дирекция народных училищ и учрежден Кавказский учебный округ.

Во главе первой был поставлен А.А. Корноухов, который в Наркомпросе Терской республики возглавлял школьный отдел (соцвос), а с приходом белых, сделав оборот на 180, оказался белым директором народных училищ восстановленной Терской области. Попечителем же учебного округа был назначен профессор В.В. Сиповский, в страхе бежавший из Петрограда из Октябрьской революции на Северный Кавказ. Северо-Осетинский Училищный совет, выборный орган осетинского учительства, продолжал существовать и вел неравную борьбу

за сохранение всей школьной сети в Осетии и за автономию осетинской школы. Ему приходилось сталкиваться в этой борьбе с двумя столпами белой школьной власти с Сиповским и Корноуховым, которые остро враждебно относились к Северо-Осетинскому Училищному совету и к его настойчивому требованию о сохранении всей школьной сети в Осетии.

Сиповский, например, нагло заявлял, что «осетины все берут мертвой хваткой», что «нельзя допустить того, чтобы осетины в деле просвещения опередили русских», а Корноухов подпевал ему в том духе, что «осетины хотят все получить за счет других горцев области, чего никак нельзя допустить», что якобы «вопрос об автономии осетинской школы компетентно может разрешить только Учредительное собрание» и т.д. (См. об этом в Госархиве СО АССР, фонд: архив дирекции Народных училищ Терской области).

Вот с этим Сиповским, большим попечителем Кавказского учебного округа, Георгий Малиев имел такой случай встречи. Сиповский жил в бывшем здании Терской дирекции народных училищ (угол улиц Ватутина и М. Горького, № 54-58); там же помещались Кавказский Учебный округ, Терская дирекция народных училищ и Северо-Осетинский Училищный совет; там же в нижнем этаже (в сторону улицы М. Горького) две комнаты были отведены для приезжающих в город Владикавказ народных учителей. В одной из этих комнат обосновался, с помощью своего друга Георгия Кокиева, и Георгий Малиев. На наем собственной квартиры у него денег не было, а между тем из города никуда не уезжал и не хотел уезжать, но продолжал носить звание бывшего учителя. Неизвестно даже, на какие именно средства он существовал, он терпел нужду во всем.

Однажды Г. Малиев возвратился к себе в неурочное время, его впустили в помещение, при входе в него со второго этажа навстречу ему спускался Сиповский. Заметив Г. Малиева, незнакомого ему человека, он спрашивает его:

– Кто идет?

Георгий Малиев ответил: – Человек с Парнаса!

– Гм-гм, важная шишка! –

сказал в ответ Сиповский. Тогда Г. Малиев в свою очередь спрашивает Сиповского:

– А вы кто такой?

– А я, – ответил ему с напущенной важностью Сиповский, – попечитель Кавказского Учебного округа!

– Да-а, – сказал Г. Малиев,

– шишка не менее важная! – и проследовал мимо него в свою учительскую комнату.

Этот случай встречи Г. Малиева с Сиповским был широко известен среди осетинской интеллигенции, обычно об этом случае рассказывали в комическом духе; ответ Георгия не вызывал ни у кого удивления, считали, что реплика его на слова Сиповского дана вполне в духе характера, которым он был вообще наделен от природы.

4. Точной даты не помню, но помню хорошо, что Георгий однажды явился ко мне в Отдел Народного Образования. Не помню в подробностях разговор, который произошел между нами. Разговор носил дружеский характер; мне известно было, что Георгий перестал выступать со своими произведениями на страницах печати; были на него нападки в числе других осетинских писателей старшего поколения в печати за то, что он не воспевае современность, не служит художественным пером своим созидательному делу революции. У нас завязалась на эту тему оживленная беседа в таком порядке (на русском и дигорском языках):

Я спросил его:

– Отчего ты, Георгий, ничего не пишешь, почему муза твоя молчит? В чем дело?

Он ответил мне взволнованно и в то же время с улыбкой на устах:

– Я не могу писать по заказу!

Я: – А кто тебя заставляет писать по заказу? Ты, как поэт, свободен писать на любую тему, ведь ты же не отрицаешь той простой истины, что поэт своим творчеством должен служить народу, быть полезным гражданином общества. Вспомни любимых тобой поэтов Пушкина, Лермонтова и того же нашего Коста!

Он: – Да, что верно, то верно: поэт должен служить своему народу, быть ему полезен, но в современной нашей жизни я не нахожу для себя вдохновляющей темы; меня не могут убедить претензии некоторых людей, которые кичатся тем, что они способны, как египетский Фараон Хеопс, на великие дела; они охвачены только тщеславием, а на деле они ни к чему не способны, кроме громких фраз, и имена их скоро станут достоянием забвения, им далеко до Хеопса, но и его ведь не миновало забвение, хотя он все-таки хоть потомству оставил память о себе неразгаданной своей пирамидой, носящей его имя.

Я: – По-моему, Георгий, ты стоишь на неправильных позициях, нельзя исходить из того, что тебя кто-то обидел или что тебе не нравится в нашем нестроенном пока сегодняшнем

Этот памятник Георгию МАЛИЕВУ в Дигорском ущелье вблизи селения Ахсау в свое время за счет своих собственных средств установил Владимир (Ладемур) Елеев...

дне. Ты не находишь вдохновляющей тебя темы в современности, а я мог бы тебе подсказать, если только ты согласишься со мной в одном, что настоящее связано с прошлым, что прошлое помогает нам понимать настоящее, а из настоящего вырастает будущее.

Он: – Я согласен с тобой, но что вытекает из твоих слов, к чему ты клонишь свой разговор?

Я: – А вот к чему: у нашего трудового народа, верными сынами которого мы все себя считаем, есть драгоценный памятник прошлого – нартский эпос. Займись поэтическим переводом на русский язык хотя бы одного сказания «Бесподобный танец нартов», который опубликован в записи Михала Гарданти и в моем прозаическом переводе на русский язык. Я думаю, что ты знаком со 2 выпуском «Памятников народного творчества осетин», изданным недавно Северо-Осетинским научно-исследовательским институтом; в нем опубликовано указанное сказание в дигорском оригинале и в моем переводе на русский язык. Что ты на это можешь сказать?

Он: – С этим изданием я знаком, я знаю и самого Михала Гарданти еще со времен его учительства в Махчесской двух-

классной церковно-приходской школе, которую я окончил в 1902 году. Нартское сказание «Бесподобный танец нартов» меня восхищает, вообще я – горячий поклонник нашего богатейшего фольклора, а в частности и нартского эпоса. Я попробую обработать рекомендуемое тобой народное сказание на русском языке.

Я: – Ну, вот и прекрасно! Когда же ты порадуешь своим переводом нас, всех друзей и поклонников твоей музыки?

Он: – В самом скором времени.

Он ушел от меня в приподнятом настроении. Прошло немного времени, и Георгий явился опять в ОблОНО с рукописью художественной обработки на русском языке сказания «Бесподобный танец нартов». Этот художественный перевод я считаю блестящим, выполненным вдумчиво, на высоком уровне художественности, с проникновенным сохранением внутреннего духа и аромата оригинала. При первом же ознакомлении с переводом, тут же, в присутствии самого Георгия, я был восхищен им и поздравил его с большим творческим успехом.

Георгий не страдал честолюбием, но доброе слово по своему

пусть даже идущее вразрез с общественным мнением, почему всегда поступал лишь по своим убеждениям и взглядам. Потому что просто не мог иначе жить. И как его ни пытались сломать то безжалостное время, это не удалось. Отец до конца остался верен своим идеалам, народного единства...»

адресу от своих товарищей он принимал охотно и радостно, при этом, что характерно для него, без какого-либо даже признака поэтического чванства.

5. Георгий Малиев страдал одним качеством, которым страдали многие поэты (например, знаменитый шотландский народный поэт Бернс): большой доверчивостью и вместе с тем и необычайной рассеянностью. Он легко расставался со своими рукописями, отдавал их другим лицам и забывал об их существовании. Известно, что у него был готов в рукописи сборник его произведений на дигорском языке: он, не долго думая, опрометчиво вручил свой сборник московскому рабфаковцу Елекову, который уверил его, что в Москве он легко добьется его издания. Рукопись сборника Г. Малиева Елеков положил в свой чемодан, но чемодан был украден по дороге в Москву, и бесценная рукопись Г. Малиева навсегда потеряна для осетинской литературы. Так как у Г. Малиева не было привычки сохранять копии своих произведений, то он не смог восстановить свой сборник; известно только лично с его слов и со слов близко знавших его лиц, что сборник состоял из стихотворений и поэм на дигорском языке; была в нем и какая-то пьеса.

Что он не дорожил своими рукописями и легко с ними расставался, это я могу подтвердить и мне лично самому известным фактом. Не помню точно даты, но однажды он опять был у меня в Северо-Осетинском ОблОНО. Во время разговора он мне поведал, что написал на дигорском языке новую поэму «Сын пастуха удалой Махамат» («Гъонгæси фурт мæгур Мæхæмæт») и что хотел бы познакомить меня с ней. Я был, во-первых, рад новому его произведению на дигорском языке, во-вторых, его доверием к себе и сказал ему, что охотно выслушаю новую его поэму в авторском чтении. Он достал из кармана рукопись на 4-х страницах в полный лист. Поэма была написана на белой бумаге мелким, характерным для Георгия, почерком, без всяких помарок; очевидно, рукопись представляла из себя беловик. Георгий прочитал свою поэму с большим, можно сказать, вдохновенным подъемом. Читал он так: в левой руке он держал лист с текстом поэмы, а высоко поднятой правой рукой он как бы дирижировал самими собой. Он то повышал, то понижал голос соответственно содержанию. После окончания чтения поэмы Георгий вопросительно уставился в меня своими крупными глазами, в которых еще не погас огонь вдохновения, охватившего его снова при чтении своей поэмы, и ожидал моей оценки. Поэма на меня произвела очень большое впечатление своей музыкальностью, глубиной идейного содержания, художественным совершенством формы, народностью своей. Я поздравил Георгия, нашего «человека с Парнаса», как он сам себя называл, с новым блестящим творческим успехом. Я боялся, что Георгий потеряет свою рукопись, и просил его оставить ее у меня; я обещал ему поместить ее в хрестоматию по осетинской литературе для осетинской средней школы, которую я готовил к изданию. Он охотно оставил ее у меня, и я впервые опубликовал ее в указанной хрестоматии. С тех пор эта поэма сделалась общим достоянием и не сходит со страниц школьных хрестоматий.

6. В двадцатых годах Северная Осетия входила, как отдельный округ, в состав Терской области, а затем в состав Горской АССР и не имела своей собственной полиграфической базы, не было возможности издавать что-либо на осетинском языке, а между тем, осетинские писатели старшего поколения имели в рукописи значительное по тому времени количество произведений. Не было и осе-

тинской газеты, и только с 1923 года стала выходить газета «Рæстдзинад» (и то не ежедневно, а в неделю несколько раз. И только с ликвидацией Горской АССР и разделом ее имущества в 1924 году Северо-Осетинская Автономная Область получила свою небольшую типографию, которая обслуживала потребность и нужды областных газет на осетинском языке («Рæстдзинад», «Æригон большевик» и др.). В этих условиях ничего не оставалось, как воспользоваться предложением некоего Гутнова Елбыздыко, уроженца Северной Осетии, владельца типографии в Берлине. Этот Гутнов издал сборник Цомака Гадиева на осетинском языке «Волны жизни» («Царды фæйлауæнтæ») и сборник Георгия на русском языке «Горские мотивы» (1923 год, Берлин), «Ирон фæндыр» Коста и еще кое-что. В сборнике Г. Малиева всего 26 стихотворений и «Симд нартов», о котором речь шла выше (из цикла нартовских сказаний).

«Симд нартов» состоит из 10 глав в 524 строчки, дата написания 1922 год. Стихотворения сборника охватывают период с 1913 года по 1916 год.

Насколько я помню, в издании сборника большую помощь Г. Малиеву оказали Сармат Косирати, верный друг его и почитатель, ОсОНО и Наркомпрос Гор.АССР. Переписка с Гутновым Елб. поддерживалась через Наркомпрос Гор.АССР. Издание сборника доставило Г. Малиеву большое моральное удовлетворение. По этому поводу между нами произошла такая беседа в ОсОНО, у меня в кабинете.

Я: – Поздравляю тебя с изданием сборника твоего. Жаль только, что в нем нет твоих произведений до 1913 года, ведь ты же писать начал гораздо раньше.

Он: – Я писать начал на русском языке только в свои семинарские годы, а на дигорском языке, еще будучи учеником начальной школы. Но мои первые опыты как на русском, так и на дигорском языке не сохранились. Тебе же известно, что сборник, подготовленный мною на дигорском языке, я отдал московскому рабфаковцу Елекову и больше не получил его обратно. Елеков через большой промежуток времени написал мне, что чемодан его, в котором была и моя рукопись, у него украли по дороге в Москву. Берлинское издание моего сборника, не сочти за хвастовство, меня радует.

В августе 1928 года я был освобожден новым областным партийным руководством от занимаемой должности заведующего Севером Осетинским ОблОНО, и с этого же времени прекратились мои непосредственные связи с Г. Малиевым, тем не менее я продолжал следить за всеми выступлениями его на страницах печати с новыми своими художественными произведениями. От этого времени я только помню, что в особо близких дружеско-товарищеских отношениях он был с Сарматом Косирати; от него я знал, что Георгий Малиев удачно женат, что у него имеются дети; он проживал в селе в самый острый момент ломки векового крестьянского уклада жизни. Георгий Малиев, как человек, происшедший из беднейшего слоя трудового крестьянства, как верный сын своего народа, жил одной жизнью с породившим его народом; в народе он пользовался большой любовью.

...Его творчество в целом – большой шаг вперед в художественном развитии осетинского народа в целом, а в частности – дигорского народа. По сравнению со своим предшественником, которым является Блашка Гуржибеков, Георгий Малиев в своем творчестве пошел неизмеримо далеко вперед, поднял дигорскую ветвь осетинской литературы на более высокую ступень во всех отношениях.

СЫН УАХАДАГА МАЛЕНЬКИЙ ГУЙМАН

I
В Большой Дигоре
Вокруг нихаса
Толпой собрался
Народ дигорский
И, в изумленье
Умолкнув, слышит
Гром отдаленный
Над ледниками.
– Быть может, бьются
Святые духи
Над белым пиком
Горы Хареса?
– Не духи бьются
На снежном склоне –
Сын Уахадага
Гуйман отважный.
Хоть мал он ростом,
Его кремневка,
Как гром, грохочет.
Кто к снежным высям
Дерзнет подняться,
Чтобы разведать,
Что там за битва?
Тут встал проворно
Дружок Гуймана
Касбол Биати.
– Я сам к вершине
Пойду немедля,
Чтобы разведать,
Что там за битва.
А, разузнавши,
Уже сегодня
Я принесу вам
Оттуда вести.

II
И вверх по склону
Пошел он быстро,
Как будто послан
Был по тревоге.
К Гуйману маленькому
Поднялся
Его приятель
Касбол Биати.
– Удачи, друг мой,
Тебе желаю!
– О, здравствуй, здравствуй,
Товарищ верный!
Какие вести
Принес ты снизу,
Куда в тревоге
Свой путь ты держишь?
И отвечает
Касбол Биати:
– Меня с нихаса
Послали люди,
Чтобы узнал я,
С кем ты воюешь
На снежном пике.
Тут рассмеялся
Сын Уахадага
Гуйман отважный:
– С кем я воюю?
А ты бы глянул
На дно ущелья.

III
На дно ущелья
С обрыва глянул
Дружок Гуймана
Касбол Биати –
И у подножья
Скалы высокой
Он видит груды
Убитых туров.
Змею в сердце
Закралась зависть,
И подзывает

Касбол Гуймана,
И сзади в спину
Что было силы
Его толкает
Завистник подлый...
Упал с утеса
К его подножью
Сын Уахадага
Гуйман отважный,
Разбился насмерть
Внизу о скалы,
Обрызгав камни
Горячей кровью.

IV
Пес его, верный
В скитаньях спутник,
Селеном звался.
Стрелой он мчится
К порогу дома
И на пороге
Тоскливо воет.
И мать-старуха,
Тот вой слышав,
Рыдая, плача,
В слезах горючих
Бежит к невестке:
– Погас очаг мой,
Беда случилась
В дороге с сыном!

V
Тотчас в тревоге
Народ поднялся,
Бегут в ущелье
Вслед за Селеном
К подножью мрачных
Немых утесов, –
Сын Уахадага
Гуйман отважный
Лежит там мертвый.
В молчаньи скорбном
Несут Гуймана
К родному дому,
Чтоб честь по чести
Предать могиле.

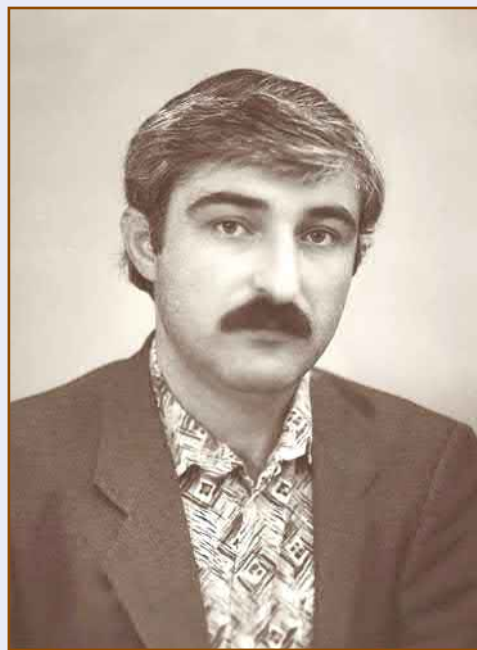
VI
Что ж сын Бияя,
Убийца подлый?
Он подозрений
Не смог развеять –
И в день поминок
Его приводят
На двор широкий.
– Чтоб знать, своей ли
Он смертью умер,
Шальную пулю
Пошлем мы в небо.
И если чист ты
Перед Гуйманом,
Умчится пуля,
Тебя не тронув.
Но если друг твой
Тобою предан
И ты виновен
В его кончине –
Обратно пуля
С небес вернется
И прямо в темя
Тебя ударит.

VII
Вот выстрел грянул,
Запела пуля,
И в ожиданье
Толпа застыла.
Прошли мгновенья –
С небес вернувшись,
Вонзилась пуля
Касболу в темя.
И все узнали,
Что был на деле
Убийцей подлым
Касбол Биати,
Чьей злою волей
Был смерти предан
Сын Уахадага
Гуйман отважный.

1923

Перевод с осетинского
Таймураза САЛАНОВА

ЦИ ФÆДЗАХСТАЙ ФÆСТАГÆНТТÆН... ЦЪОПБОЙТИ АРТЕМИ НОМЕРÆН

Адтæй нин уарзон хеун æма æмгарæ. Цардæй нæ хæццæ, цийнæ кодта нæ цийнæ-бæл, хъонц кодта нæ зинбæл. Фал...Æ царди æмбескарæмæ ку бахъæрдтæй, уæдта 'й æнæхатир неæ æ буни искодта. Бонæй-бонмæ тайгæ цудæй, æ уод æгудзæгæй-æгудзæгдæр кодта, æ цæстингас – тарæй-тардæр, æ хъаурæ исустæй. Уæддæр æ рист уавæр нецæмæй рабæрæг кодта, некæд неке ин фегъуста æ уæззæу уолæфт, æ гæрзун. Уогæ ба цæйбæрцæ хъаурæ æма нифс гъудæй, еци риститæн ниффæразунæн. Фал бухстæй, фæразта, уомæн æма цæрæццæгæй рантæстæй аци дуйнæмæ, кæдзос уод æма си рæстæй цæрун ахур адтæй.

О, Артем! Хуарз æма дæ риствæллад мадæ дæуæй æхсæз мæйи раздæр бацу-

дæй е 'носон дуйнæмæ æма еци зиндзий-надæ нæбал фæууидта. Хуарз æма дæ хестæр æнсувæр нæбал фегъуста дæ еци зин хабар. Хуарз æма дæ разæй бацудæнцæ...

Фал дæ фæсте æрхунбадæгæнгæй, ци бийнонтæ, хуæнттæ, синхæнттæ ниууагътай, уонæн ба ци кæнгæ 'й... Гъæр мæрдтæмæ дæр игъусуй, зæгъгæ, ку фæззæгъунцæ... Мадта уæд дæумæ сæ дзиназун куд не 'гъусуй. Еу фæстæмæ дзуапп си куд некæмæн раттис...

Æма, дан, мæрдти дæр синхони фарст ес. Гъей, кенæ ба ци загъдæуæ æ зæгъгæгæн. Гæрр! Куд бацудтæ, æмдзæрийнæй ци синхонти хæццæ фæццардтæ, уони зæрди-худти? Дæ хуарздзийнадæ, дæ къохти агъаз кæбæл нæ адтæй, еу уæхæн ни ку неке ад-

тæй. Мах бон ба дин фæййагъаз кæнун дæр нецæмæй иссæй.

Бæргæ дæбæл ристæнцæ нæ зæрдитæ, бæргæ дæбæл еугурайдæр урдуг ниллæудтан, фал фудадзæл фæрсгæ неке кæнуй. Ци фæдзахстай дæ еунæг фурт æма кизгæн, дæ цæститæй ма сæ ку райагурдтай, уæд? Ци ма фæдзахстай дæ фæстаг искасти дæ цардæмбалæн? Ци ма?! Ци ма?! Нæ фарстатæ нæ сæригъунæй фулдæр, нæ фæсмонтæ ба æносон...

Уæлæбæл куд рæстуод æма рохс зæрдæй фæццардтæ, уæхæн дæнет дин мæрдти Барастæр исаккаг кæнæд де 'цæг дуйнæй дæр. Дæ уоди фарнæ ба нин æносмæ дæнцæн хæссуйнаг ке уодзæнæй, уобæл ба мах дузæрдуг нæ кæнæн. Фиццæг хатт нæ фæссайдтай, фал дин хатирæй фæууæд... Бæргæ нæ тасуй æвзæг дæуæн, «фæррохсаг уо» зæгъунмæ, фал... Ци киндæуа?! Ци киндæуа?!

ЦÆМÆХЪАТИ Геуæргу
КОЛИТИ Витали

СОБЛЮДАЙТЕ ТРЕБОВАНИЯ ПОЖАРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ОСЕННЕ-ЗИМНИЙ ПЕРИОД!..

С наступлением холодов происходит резкий всплеск количества возгораний в частных домах и квартирах граждан, и в сводке происшествий с удивительным постоянством прописаны следующие причины пожаров: нарушение требований правил устройств электрооборудования, неосторожное обращение с огнем и нарушение правил пожарной безопасности при эксплуатации отопительных печей и электробытовых приборов.

Если учесть, что в республике частный сектор занимает наибольшую долю в жилом фонде, имея для отопления камины или печи, повторение элементарных

правил не кажется бесполезным делом. Первое и самое главное правило – заблаговременно подготовиться к отопительному сезону, и в первую очередь, проверить исправность печного отопления, вычистить дымоходы, замазать щели, обновить предтопочный лист. Важно не перекалять печь и не оставлять топящуюся печь без присмотра или под присмотром детей.

При покупке электрообогревателя обращать внимание на наличие системы аварийного выключения (когда обогреватель перегревается или падает, он должен отключаться автоматически). При включении обогревателей проверяйте

шнур и штепсельный разъем прибора или используемого удлинителя. Если провод или штепсель нагревается во время работы – немедленно отключите нагреватель или отсоедините от розетки.

Регулярно очищайте обогреватель от пыли – пыль может загореться.

Никогда не оставляйте ребенка в комнате, где включен обогреватель.

Если же все-таки случилась беда и от перекала обогревателя или скачка напряжения в сети произошло возгорание, помните, как вы должны действовать:

- обесточьте прибор. Если не удается выдернуть вилку из розетки, значит, нужно выключить автомат в электрощите на лестничной клетке. Будет не лишним взрослым членам семьи заранее изучить расположение предохранителей на щитке и способ их выключения;
- накройте электроприбор плотной тканью. Без доступа кислорода огонь погаснет. Горящие электроприборы или проводку под напряжением тушить водой нельзя. Вода – хороший проводник, и электротравма будет неизбежна;
- позвоните по телефону «01», по сотовому телефону – «112». Даже если возгорание кажется вам несерьезным, это не значит, что через секунду оно не перерастет в настоящий пожар.

Батраз БАТАЕВ,
инспектор отдела надзорной
деятельности и профилактической
работы по г. Владикавказу.

ОБ ОБЯЗАННОСТИ ОБСЛУЖИВАТЬ ВНЕ ОЧЕРЕДИ ОТДЕЛЬНЫХ КАТЕГОРИЙ ГРАЖДАН

Указом Президента Российской Федерации от 26.07.2021 №437 в Указ Президента Российской Федерации от 02.10.1992 №1157 «О дополнительных мерах государственной поддержки инвалидов» внесены изменения, в соответствии с которыми инвалиды I и II групп, дети-инвалиды и лица, сопровождающие таких детей, обслуживаются вне очереди:

- на предприятиях торговли,
- общественного питания,
- службы быта, связи, жилищно-коммунального хозяйства,
- в учреждениях здравоохранения, образования, культуры,
- в юридических службах и других организациях, обслуживающих население.

Указанные категории граждан также пользуются правом внеочередного приема руководителями и другими должностными лицами предприятий, учреждений и организаций. Ранее право на обслуживание вне очереди распространялись только на инвалидов I и II групп.

Прокуратура Северо-Западного
района, г. Владикавказ

**ГАЗЕТ «ДИГОРÆ» –
АЛЛИ БИЙНОНТÆН!**

**ГАЗЕТ 2022 АНЗИ ФИЦЦАГ
ÆМБЕСÆН РАФИНСУНИ АРГЪ
ÆЙ 323 СОМИ 64 КЪАПЕККИ
(ТУГЪДИ ÆМА ФÆЛЛОЙНИ
ВЕТЕРАНТÆН БА –
288 СОМИ 96 КЪАПЕККИ)**

**ГАЗЕТ «ДИГОРÆ»
РАФИНСУН ÆНГЪЕЗУЙ
«УÆРÆСЕЙ ПОЧТИ»
ЕУГУР ХАЙÆДТИ ДÆР,
УÆДТА МУХУР ИУАРÆГ
ПОСТХÆСГУТÆМÆ ДÆР**

Дигорæ

Республикон дзиллон æхсæнадон-политикон газет «Дигорæ».
Республиканская массовая общественно-политическая газета «Дигора».

Сæйраг редактор: **САКЪИТИ Бариси фурт Эльбрус.**
Редакций адрес: 362015 РЦИ-Алани, г. Дзæуæгъгæу, Къостай номбæл проспект, 11, 6-аг уæладзуг.
Тел. 25-22-56 (факс), 55-08-16; 25-93-00.
E-mail: gazeta-digora@inbox.ru.

Нæ газети сайт: <http://gazeta-digora.ru>.
Газет исаразæг æма уадзæг: РЦИ-Аланий мухури æма дзиллон коммуникаци гъуддæугти фæдбæл Комитет.
362003, РЦИ-А, г. Дзæуæгъгæу, Димитрови гъæунгæ, 2.
Учредитель и издатель: Комитет по делам печати и массовых коммуникаций РСО-Алания. 362003, РСО-Алания, г. Владикавказ, ул. Димитрова, 2.

Газет регистрацигонд æй бастдзийнади, хабар-хæссæг технологитæ æма дзиллон коммуникаци сфери Федералон служби Управлений РЦИ-Аланий. Рег. номер ПИ №ТУ 15 – 00141, 2017 анзи 14 апрели.

Газета зарегистрирована в Управлении Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по РСО-Алании. Регистрационный номер ПИ №ТУ15-00141 от 14 апреля 2017 г.

Газет мухургонд æрцудæй АБÆ «Рауагъдадæ «Хонсайраг регион»-и. 357600, г. Ессентуки, гъæунгæ Никольская, 5а.
Газета напечатана в ООО «Издательство «Южный регион». 357600, г. Ессентуки, ул. Никольская 5 а.

Газет цæуй къуæре еу хатт – геуæргибони.
Рафинсуни индекс: 73946.
Тираж 730. Заказ №2590
Мухурмæ гъæуама финст æрцæуа – 17.00; 18.11.2021.
Мухурмæ финст æрцудæй – 17.00; 18.11.2021.

Нæ газетæй ист æрмæгæй пайда кæнун æнгъезуй, нæ редакций аразийæй. Уæдта гъæуама бæрæггонд уа, нæ газетæй ист ке æй, е.
Использование материалов допускается только с разрешения редакции. При перепечатке ссылка на газету «Дигора» обязательна.

Финстæгутæ, къофинститæ, хуздæн рецензи нæ дæттæн, уæдта сæ автортæмæ дæр фæстæмæ не 'рветæн.
Рукописи не рецензируются и не возвращаются.

Газети ци æрмæгутæ рацæуа, уонæбæл бæрнондзийнадæ хæссунцæ сæ автортæ.
Ответственность за опубликованные материалы, рекламу и объявление несет автор.